lása, hanem az őket pedagógiailag levadászó iskolák ellen szólnak. Filozófiájuk nem a társadalom, hanem az állam elutasítása."

Az anarchikus nevelésfelfogás lényege: az iskola, mint állami intézmény, mint rögzített és önálló életet élő struktúra eleve ellentétes a társadalom dinamizmusával, az egyéni szabadság elvével, funkciója nem az egyénnel és képességeivel van kapcsolatban, hanem a hatalom gyakorlásával. Az iskola az állami kontroll eszköze, tehát elnyomó hatalom, természeténél fogva zsarnok – pusztulnia kell! *Ivan Illich* szerint a „közoktatás az összes erőszakintézmény közül a legsunyibb, mivel azt állítja magáról, hogy nélküle az ember nem lehet emberré, s közben rejtett tantervével az alávetettség, kiszolgáltatottság, az autoritással szembeni feltétlen engedelmesség viselkedésmintáit vési a személyiségbe. Sőt, az iskolák régen megtanulták, hogy a legjobb módszer arra, hogy a tanulókat távol tartsák a gondolkodástól, az, hogy állandóan foglalkoztatják őket." Az iskolázás tömegessé válásával a pedagógia új és erősen befolyásos hatalmi ág lett, „elindult a tanári pálya professzionalizálódása, a pedagógus egyre kevésbé tekinti magát szolgáltatónak, hanem szerepét szeretné a jogászok, orvosok mintájára körülvenni a »szakmaiság« idegen szavakból és bonyolult, tudományos elméletekből álló aurájával körülvenni."

Ez azért nem jelenti azt, hogy a pedagógusnak nincs helye ebben a rendszerben. Lehet helye, de nem mint hatalomgyakorló (archon), hanem mint a konform gondolkodás ellen irányító segítő. Azonban a radikális iskolakritika hamar a nevelés radikális kritikájává válik: sehogy sem lehet összeegyeztetni az emberi (gyermeki) szabadság(jog)ot és a nevelést, mert az minden kultúrában tudatos és célirányos tevékenység, azaz a felnőtt előre megfontolt beavatkozása a gyermek életébe. „Az előre megfontoltság külön vádpont, hiszen ez azt jelenti, hogy a felnőtt alig várja, hogy beavatkozhasson, azaz a gyerek ne feleljen meg. A pedagógus még riasztóbb, mert ezt még szakmává is fejlesztette."

HORVÁTH Attila: Elméletek a nevelésről. Okker Kiadó, Bp, 1997.

Kabai Lóránt

Lengyel László esete Lengyel Lászlóval

Előre megkövetem a jeles társadalomtudóst az illetlen szó/névjátékért. Hiszen egészen bizonyos, hogy abban a családban, melyben nevelkedett (jeles néprajztudós és irodalomtörténész szülei körében, hogy a többi felmenőről ne is beszéljünk) kellő és méltó helye volt a dalnak, ezen belül is megkülönböztetett helye a népdalnak.

Ám a kötet, melyről recenziót írok, tálcán kínálja a fenti címet. Az 1997-ben Kecskeméten megrendezett Kodály-konferencián az előadók – mint példát – szeretettel és nosztalgiával idézték, tán még énekelték is a népi gyermekjátékból, hidasjátékból készült jeles Kodály-kórusművet.

A nem muzsikus olvasó – ez én vagyok – számára a legfontosabb tanulsága a konferencia nyomán 1999-ben közreadott kötetnek, hogy zenepedagógusaink, bár hivatásuk magaslatán állnak, zenepedagógiai tudásuk ragyogó, társadalomismeretük meglehetősen

hézagos. S talán ez a feszültség is hozzájárul ahhoz, hogy a *kodály*-i örökség körül mégsincs minden egészen rendben.

A konferencia fő szónokai, így a kötetet egybeszerkesztő *Szőnyi Erzsébet* is a pompeji katona hűségével (mit pompeji katona, valóságos őrtornyokként) álltak ki a Kodály-i örökség mellett. Megszólalásaik lényege ez az öntudatos, már-már dacos kiállás. (Mi tagadás, a nemzetközi anyag tanúsága szerint mintha ez volna a biztos, hogy Kodály neve legyen a vállalt minták közt, s akkor már rendben van a dolog. A brazil „kodályista" drámai elemzéssel számolt be arról, milyen nehéz „multikulturális" hazájában megtalálni, megnevezni egyáltalán az „autentikus" forrásokat, a marokkói Kodály-referens számára egyenesen az a Mester örökségéhez méltó siker, ha a marokkói gyerekek karácsonyra megtanulják a ‚Stille Nacht'-ot. De még az igazán hiteles japán előadó szavaihoz mellékelt könyvcímlap illusztrációja is van annyira „globalizált", mint a sokat és nagyon rosszallóan hivatkozott *Walt Disney*, csak éppen ezen a köteten ott a „védjegy". Ezek szerint az „őrtorony" mondhatná meg, hogy „mi a jó"?

Hitelesek számomra azok a gyakorló szakemberek, a mindennapi munka nagymesterei, akik saját iskoláik gondjairól és sikereiről számoltak be elemzően. *Arany János* – a kötetben szinte egyedülállóan – világos értelmezési kísérletet végzett, saját viszonyaira értelmezte a kodály-i mű tanulságait. Ezek szerint az elvek a következők: a nemzeti hagyományok elsősége, az aktivitás, a műveltség-kötelezettség, a célszerűen megválasztott módszer. Arany azon meditál, hogy ezen elvek miképp érvényesülnek napjaink (örülünk neki, nem örülünk) megváltozott társadalmi körülményei között. Nyíregyházi és budapesti kollégái, *Szabó Dénes* és *Sapszon Ferenc* is a mindennapok csodáiról szólnak, arról, hogy megannyi kreatív ötlettel megalapozható olyan zenekedvelő-zenélő közösség még az iskola viszonyai között is, mely hiteles és stabil értékrend birtokában néz szembe a világgal. Vajon gondolt-e Kodály „lépcsőházi koncertre", amely a nyíregyháziak kedves trükkje? Ez bizonyára már Szabó Dénes saját hozzátétele az örökséghez.

De vajon „multiplikálhatóak-e" a tömegoktatás körülményei között e nagy egyéniségek? Nem arról van szó, hogy hiteles, autonóm közvetítő kezében arannyá válik, bármihez nyúl is, aki pedig csak a külsőségeket tanulta el, az kompromittálja, elherdálja az örökséget?

A konferencia résztvevői egyébként nem győzték kárhoztatni a tanárképzést. Továbbá szenvedélyesen bírálták az „állami tantervgyártást". Ha a NAT-tal kell elégedetlennek lenni, akkor azt (ezúttal is némiképp mágikus indíttatással: minthogy az utolsó előtti változathoz képest a hivatalos NAT-ból Kodály neve expressis verbis kimaradt, ez már csak árulás – talán még nem „hazaárulás" – lehet). Mert az elképzelhetetlen a szerző számára, hogy az alaptanterv alapján készült, az iskolákban felgyülemlett műveltséget tükröző helyi változatok magától értetődően alkalmazzák önmagukra a szóban forgó örökséget.

Az iskolák autonómiájára bízott óraszám ügyében is határozott állami védelmet igényeltek, mert pedagógiai szakkérdésekben csak a szakmai tekintély mögé álló állami tekintélyt, hatalmat látják célravezetőnek. Nekik legyen mondva: a kerettanterv legutóbbi változatában állami egységességgel kopott le az óraszám a „kívánatos" alá.

Az Avignon-i színjátszó fesztiválon két rendezvény zajlik egyszerre. Van „In" (ez a hivatalos program) s van „Off", a kívülmaradottak fesztiválja, az évek során ez mára egyenértékű, ha nem izgalmasabb rendezvénnyé vált a francia városban. A konferencia (és az eseményeit megörökítő kötet) az „In" volt.

Hol maradt a napilap-cikkével vihart kavart *Tóth Anna*? Hol *Kokas Klára*? Hol *Gonda János*? (Egyikük sem renegátja a Kodály-örökségnek!) De hol maradt a (már nem is fiatal) népzenei „új hullám", a táncházasok huszonöt éve kultúránkban jelenlévő nemzedéke? Ez utóbbiak például a zenei írás-olvasás tanításáról vélekednek egészen alternatív módon, sőt a kanonizált alaprepertoárról is – éppen a tánctanítás tapasztalatai alapján – másképp gondolkodnak. De nem Kodály ellenére!

S fel sem merült más metódusok kompenzáló hatása, esetleges „népfrontja” a – nem az én szavam: – „kultúrmocsok” elleni küzdelemben. *Orff, Dalcróze, Suzuki* csak, mint a piacon előző konkurencia jelenik meg. *Kabalevszkij* neve – hiába hívta fel rá a figyelmet *L. Nagy Katalin* – szóba se jön. Érdemi, szakmai vita a konferencián nem zajlott azokról a koncepciókról, melyek a „populáris muzsika” szelektív integrációját, kritikus elfogadását, tudomásulvételét, legalábbis e zenékkel folytatott dialógust kísérlik meg – egyébként biztos zenei értéktudattal, de hajlékonyabb társadalomismerettel.

Bezárkózás a hagyományba? A pompeji katona hősiessége? Elég-e? Jó stratégia-e?

Erre a kérdésre bizonyára egy következő Kodály-konferencia válaszol. Kíváncsian várjuk.

SZŐNYI Erzsébet (szerk.): *Kodály Zoltán nevelési eszméi a harmadik évezred küszöbén.* Kodály Intézet, Kecskemét. 1999.

Trencsényi László

Shakespeare magyarországi húgai

Szöveggyűjteményről ritkán lehet elmondani, hogy érdekes, lebilincselő olvasmány, hiszen nem folyamatos olvasásra készülnek az ilyen kiadványok, hanem egy-egy szemelvény, forrás, részlet kikeresésére, egyéb ismeretek kiegészítésére. Ezt a könyvet mégis érdemes „egyben” is elolvasni, mert Fábri Anna szerkesztő és az általa vezetett válogatók, közlők amellett, hogy eleget tesznek a célul kitűzött történeti szöveggyűjtemény elvárásainak, egy izgalmas – szinte regényes – ívet kirajzoló gyűjteményes kötetet állítottak össze.

A tematikán kívül a szövegek fő összetartó ereje a dialogikus forma, az a mód, ahogyan a vélemények, ítéletek, javaslatok párbeszédbe kerülnek egymással. Egyrészt nyilvánvaló, hogy a nőkérdésnek a korszak folyóirataiból válogatott forrásanyaga szinte önmagától a vita, a párbeszéd formáját ajánlja föl, de ahhoz sem fér kétség, hogy a kiváló szerkesztői munkának is köszönhető, hogy a feleselő disputa-forma jelentős kötetszervező erővé lép elő és tág értelmezési teret kínál a szöveggyűjteményben.

A kötet a felvilágosodás kezdetétől (majdnem) a kiegyezésig tartó időszak nőkérdéssel foglalkozó írásaiból válogat tizennyolc korabeli folyóirat és hetilap alapján; a gyűjteményt pontos és részletes bibliográfia, valamint névmagyarázat és névmutató egészíti ki. A szöveggyűjteményben a kronológiához jól illeszkednek a tematikus címek, melyek egy-egy részkorszak főbb problémakörét foglalják össze. Az öt fejezet mindegyikét szerkesztői bevezető előzi meg, mely nemcsak szokványos szükségszerűségként tesz eleget egy szöveggyűjtemény elvárásainak, hanem tájékoztató, átfogó, a lényeget emeli ki, és a főbb tendenciákra hívja fel a figyelmet. Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy jól használható, célszerű, tárgyilagos, igényes munka eredményét és szép formátumú könyvet veszünk kézbe, ha ‚A nő és hivatása’ című munkára esik választásunk.

Mindez azért sem mellékes, mert a feminizmus első hulláma negatív előítéleteket (is) létrehozott a nőkkel foglalkozó törekvésekkel, írásokkal kapcsolatban. Holott azóta kiderült, hogy a nőkre koncentráló és folyamatosan differenciálódó irányzatok képesek új szemlélettel, nézőpontokkal gazdagítani a különböző elméleteket és hiányok pótlásával,